

Fundamentele theologie

02: Wat is fundamentele theologie?

© RiK Productions 2017-2020

Fundamentele theologie

Inhoudsopgave.

- 0 Literatuur.
- 1 De geschiedenis van de fundamentele theologie.
- 2 De belangrijkste thema's van de fundamentele theologie.
- 3 De methode van de fundamentele theologie.
- 4 Een hedendaagse kritiek op de traditionele apologetica.
- 5 De eigenheid van de fundamentele theologie.

Fundamentele theologie

De geschiedenis van de fundamentele theologie.

- De traditionele naam voor de fundamentele theologie was apologetica of apologetiek.
 - ▶ Dit woord komt van het Griekse ἀπολογία: verdediging, rechtvaardiging, verdedigingsrede.
 - ▶ In de apologetiek of fundamentele theologie gaat het om een wetenschappelijke en systematische verdediging van het geloof.

Fundamentele theologie

De geschiedenis van de fundamentele theologie.

- Reeds in het O.T. vinden we de opdracht tot een geloofsverantwoording, in de opdracht om aan de kinderen het geloof uit te leggen.
 - ▶ Vlg. “Wanneer uw zoon u later vraagt: ‘Wat betekenen toch die verordeningen, bepalingen en voorschriften, die Jahwe onze God u gegeven heeft’ dan moet gij hem antwoorden: ... (Dt. 6,20-25)
- Ook het N.T. wijst op de taak van de Christen om zijn geloof te verdedigen.
 - ▶ “Weest altijd bereid tot verantwoording aan alwie u rekenschap vraagt van de hoop die in u leeft.” (1 Pet. 3,15)
 - ▶ Deze verwijzingen zijn
 - niet bedoeld om een bijbelse fundering van de fundamentele theologie te geven,
 - er om aan te geven: geloofsverantwoording is een opdracht van iedere gelovige.

Fundamentele theologie

De geschiedenis van de fundamentele theologie.

- Geloofsverantwoording gebeurt
 - ▶ naar buiten (ad extra) naar de niet-Christenen
 - ▶ naar binnen (ad intra), d.w.z. naar mensen die al in God, c.q. Christus geloven.

 - ▶ altijd in een concrete situatie, tegenover concrete mensen met concrete vragen en/of moeilijkheden.
- De oudste geloofsverantwoording was m.n. naar buiten gericht
 - ▶ Christendom werden beschouwd vreemde, nieuwe godsdienst (of afsplitsing van het Jodendom) die geen goden naast hun God duldde.
 - ▶ zij werden in de Romeinse wereld niet als volwaardige burgers beschouwd en vaak vervolgd.
 - Alle andere gerespecteerde religies hadden immers goden die samen met de Grieks-Romeinse goden vereerd werden.

Fundamentele theologie

De geschiedenis van de fundamentele theologie.

- In de eerste eeuwen zijn er gelegenheidswerken die geschreven zijn als antwoord op concrete vragen, specifieke uitdagingen of aanvallen.
- Het is een verdediging naar buiten:
 - tegenover de heidenen:
 - de apologeten, o.a. St. Justinus (+167) *Apologia I. pro Christianis* (aan keizer Antonius Pius (138-161))
 - De brief aan Diognetus (±150 of ±180)
 - Clemens van Alexandrië (140-150 tot ±217) *Cohortatio ad gentes*,
 - Origenes (+254), *Contra Celsum*
 - Tertullianus (160-na 220), *Apologeticum*
 - tegenover de Joden:
 - St. Justinus, *Dialogo cum Iudaeo Tryphone*
 - Minucius Felix (±178-±215), *Octavius*
 - St. Cyprianus (±205-258), *Testimoniorum libri tres adversus Iudaeos*
 - St. Augustinus (354-430), *Tractatus adversus Iudaeos*
- Naar binnen:

Fundamentele theologie

De geschiedenis van de fundamentele theologie.

■ Naar binnen:

▶ vanaf de tweede eeuw tegen heretici, m.n. het gnosticisme.

- gnosticisme is een vorm van syncretisme, dat een God aanvaardt, die slechts door enkele uitverkorenen gekend kan worden op een immanente manier. Het heil en de verlossing vindt de mens overigens in zijn eigen kennis van het goddelijke. Het gnosticisme staat afkerig tegenover de materiële wereld.
- Het “Christelijke” gnosticisme, vermengde Christelijke elementen met hellenistische elementen uit de klassieke filosofie en mythologie.

▶ De grote bestrijder was St. Ireneüs van Lyon (+202), *Adversus haereses*.

- En verder ook Tertullianus (±160-na 220), *De praescriptione haereticorum*.

Fundamentele theologie

De geschiedenis van de fundamentele theologie.

- Van de 4de tot 7de eeuw stonden de dogmatische discussies naar binnen toe centraal, m.n. de leer over de Drievuldigheid en de Christologie.
 - ▶ Een eerste systematisch werk van geloofsverdediging naar buiten toe was St. Augustinus' (354-430), *De Civitate Dei*.

- In de middeleeuwen ontstonden er apologieën tegen Islam en Jodendom.
 - ▶ De scholastieke theologie vanaf St. Anselmus (1033-1109), met
 - St. Albertus Magnus (±1206-80)
 - St. Thomas van Aquino (±1225-74)
 - St. Bonaventura (1217-74)
 - leidde tot een systematische (metafysisieke) aanpak van de geloofsverdediging.
 - Bv. St. Thomas, *Summa contra Gentiles*.

Fundamentele theologie

De geschiedenis van de fundamentele theologie.

- De moderne fundamentele theologie is niet ontstaan vanuit een methodische reflectie over wat deze discipline inhoudt.
 - ▶ Ze kreeg vorm vanaf midden 16de eeuw tot midden 19de eeuw.
- Schematisch
 - ▶ (1) de controverse met het protestantisme, 16de eeuw (verantwoording van de katholieke kerk),
 - ▶ (2) de controverse met de praktisch atheïsten in de 17de eeuw (verantwoording van de noodzaak van godsdienst) en
 - ▶ (3) in de 18de eeuw met het deïsme en de encyclopedisten met hun verstandsreligie (verantwoording van het openbaringskarakter Christendom).
- Vandaar het traditionele schema van apologetica of fundamentele theologie:
 - ▶ demonstratio religiosa
 - ▶ demonstratio christiana
 - ▶ demonstratio catholica.

Fundamentele theologie

De geschiedenis van de fundamentele theologie.

- De 19de eeuw continueert deze traditionele aanpak.
- Begin van de 20ste eeuw: modernistencrisis.
 - ▶ Reactie hierop van R. Garrigou-Lagrange (1877-1964) en A. Gardeil (1859-1931). Andere belangrijke schrijvers zijn P. Rousselot (1878-1915), H.J. Dieckmann (1880-1927).
 - ▶ De traditionele theologie (neo-scholastiek) bestrijdt het modernisme m.n. op een speculatieve manier.
 - ▶ In deze tijd wordt de fundamentele theologie steeds meer een inleiding in de dogmatiek i.p.v. een inleiding op de hele theologie en een traktaat over de Openbaring en de Kerk (als drager van de Openbaring).

Fundamentele theologie

De geschiedenis van de fundamentele theologie.

- Na de tweede wereldoorlog ontstaat er een nieuwe situatie.
 - ▶ Door de vernieuwing van de bijbelse en patristische studies wordt de Openbaring meer als iets persoonlijk, concreet, dialogaal gezien en als een onderdeel van de heilsgeschiedenis.
 - ▶ Nieuwe benaderingen
 - door filosofische stromingen die m.n. de mens als ontvanger van de Openbaring gaan bekijken (zoeken naar een anthropologische aanzet)
 - de oecumenische belangstelling
 - de taalwetenschappen en de hermeneutiek.

Fundamentele theologie

De belangrijkste thema's van de fundamentele theologie.

- In de fundamentele theologie moeten minstens de vier laatste themata aan bod komen:
 - ▶ 0. beschouwing over de theologische identiteit van de fundamentele theologie.
 - ▶ 1. De Openbaring
 - ▶ 2. De Traditie (Overlevering van de Openbaring)
 - ▶ 3. De mens die antwoordt.
 - ▶ 4. Tekenen enz. van geloofwaardigheid.

Fundamentele theologie

De belangrijkste thema's van de fundamentele theologie.

- Vaak begint men met een beschouwing over de theologische identiteit van de fundamentele theologie.
 - ▶ De fundamentele theologie is uiteindelijk gefundeerd op het verstaan van de uniciteit van de persoon van Jezus Christus en van Zijn Openbaring.
 - ▶ Het object is theologisch, nl. de Openbaring.
 - ▶ Soms wordt er ook een criteriologie, methodologie of inleiding van de theologie ingestopt.

Fundamentele theologie

De belangrijkste thema's.

- 1. Basis: de studie van de goddelijke zelf-mededeling (Openbaring)
 - ▶ Hieronder: hoe, waar, wanneer heeft die Openbaring plaatsgevonden?
- 2. Hoe geeft de Kerk deze goddelijke Openbaring verder... .
 - ▶ studie van het verdergeven, interpreteren van de Openbaring (Schrift, traditie, hun actualiteit), de historische toegang tot Jezus, de middelaarsrol van de Kerk.
- 3. Het menselijke subject dat een Openbaring kan/heeft ontvangen.
 - ▶ de vraag naar de mogelijkheid van de mens om een Openbaring te ontvangen. De band tussen de Openbaring en het menselijk bestaan, de geloofsdaad.
- 4. Tekens en getuigenissen van geloofwaardigheid van de Openbaring.
 - ▶ onderzoek naar de geloofwaardigheid die de Openbaring

Fundamentele theologie

De belangrijkste thema's van de fundamentele theologie.

- Het centrale thema is de Openbaring.
 - ▶ Johann Sebastian von Drey (1777-1853) stelt terecht: de Openbaring is geen dogma naast andere dogma's maar gaat eraan vooraf.
 - ▶ Kort: de fundamentele theologie behandelt de “de geloofwaardigheid van de Openbaring van God in Jezus Christus”.
 - Ze gaat niet in op de concrete inhoud van de Openbaring, dat is de taak van de dogmatiek, maar behandelt en rechtvaardigt het geheel van de Openbaring.
 - ▶ de fundamentele theologie handelt niet over wat we geloven maar waarom we geloven.
 - ▶ Ze is de enige theologische discipline die zich zowel tot gelovige als tot de ongelovige richt.

Fundamentele theologie

De methode van de fundamentele theologie.

- De fundamentele theologie is de theologische discipline van confrontatie.
- Haar doel is om de geloofwaardigheid van het geheel van het Christelijk geloof (Openbaring) op een wetenschappelijke wijze duidelijk te maken.
 - ▶ **Daarbij moet ze**
 - kijken naar de concrete historische, culturele, filosofische situatie en context waarin dit moet gebeuren.
 - onderzoeken welke de concrete moeilijkheden en mogelijkheden voor een geloofsverantwoording zijn.

Fundamentele theologie

De methode van de fundamentele theologie.

- De FT is de theologische discipline die de confrontatie aangaat met andere wetenschappen, filosofie, geschiedenis, sociologie, psychologie, linguïstiek enz.
- Omdat FT de Openbaring en het geloof erin moet funderen en rechtvaardigen door het aantonen van de geloofwaardigheid
 - ▶ moet ze zich bedienen van de rede:
 - filosofische (wezen en criteria)
 - historische (feitelijkheid) argumentatie.
 - ▶ kan ze geloofsuitspraken van de Kerk en argumenten van de Schrift kunnen niet als bewijs gebruiken.
 - (enkel bruikbaar als documentatie die door een filosofische en historisch-kritisch denken onderzocht kunnen worden.)

Fundamentele theologie

Een hedendaagse kritiek op de traditionele apologetica (1)

- Een aantal zwakke punten van de oude apologetiek (tot rond 1960) op.
 - ▶ 1. deze wilde de geloofwaardigheid van de Openbaring aantonen zonder serieuze studie van de feitelijke Openbaring.
 - vertrok van een nominale definitie van Openbaring en haar tekens van geloofwaardigheid ipv. van de enige, concrete Openbaring in Christus.
 - ▶ 2. de uitwendige tekens van geloofwaardigheid (wonderen en profetie) kregen bijna exclusieve aandacht, met verwaarlozing van de inwendige (de goedheid van de boodschap, heiligheid van de Kerk).
- Nieuwe FT:
 - ▶ 1. Het eerste doel om de concrete Openbaring van God in Jezus Christus met zijn tekenen van geloofwaardigheid te bestuderen.
 - ▶ 2. De enige waardevolle benadering van tekens (wonderen, profetieën, enz.) lijkt die te zijn welke zijn synthese vindt in de persoon van Jezus Christus.

Fundamentele theologie

Een hedendaagse kritiek op de traditionele apologetica (2)

- De zin van de Openbaring.
 - ▶ oude apologetica: de Openbaring is enkel de uitwendige basis voor het geloof in Christus en voor de stichting van de Kerk.
 - ▶ vergat dat de Christelijke boodschap zelf het uiteindelijke criterium van geloofwaardigheid is.
- Oude apologetiek maakte onderscheid tussen feit en inhoud van de Openbaring,
 - ▶ interesseerde zich m.n. voor de inhoud, nauwelijks voor de historische feitelijkheid.
 - ▶ Maar: de Openbaring is geloofwaardig niet enkel omdat er uiterlijke tekens zijn, maar omdat ze de diepe betekenis en het uiteindelijke doel van het mens-zijn en de hele schepping duidelijk maakt.
 - ▶ feit (Seinsfrage) en zin/inhoud (Sinnfrage) van de Openbaring zijn onscheidbaar!

Fundamentele theologie

Een hedendaagse kritiek op de traditionele apologetica (3)

- De klassieke apologetica behandelde Jezus (enkel) als de gezant van God.
 - ▶ De andere uitspraken van Jezus over zichzelf, zoals de Zoon van de Vader, de mensenzoon werden overgelaten aan de dogmatiek.
 - ▶ Zijn daden enz. werden vrijwel volledig verwaarloosd in de beschouwing.
 - In deze visie was het eigenlijk onbegrijpelijk dat een gezant van God de mensheid zal oordelen.
 - ▶ Het absolute wonder van de verrijzenis werd dan ook een vreemd aanhangsel.

- Er was weinig aandacht voor de voorwaarden die nodig zijn om de Openbaring te kunnen ontvangen.
 - ▶ Het gaat nl. niet om een abstracte geloofwaardigheid, maar om de geloofwaardigheid van de enige gegeven (concrete) Openbaring die God aan de mens gegeven heeft.
 - ▶ Er moet een studie van de subjectiviteit van de gelovige gemaakt worden.
 - ▶ Deze studie moet niet enkel voorafgaan aan het bewijs van de geloofwaardigheid van de Openbaring, maar moet ook zijn plaats hebben in de analyse van het argument zelf en in/bij de ontvangst van de boodschap.

Fundamentele theologie

Een hedendaagse kritiek op de traditionele apologetica (4)

- Tot in de 20e eeuw was de taak van de fundamentele theologie om protestanten, deïsten, rationalisten enz. te weerleggen.
- Nu niet enkel de opdracht om te weerleggen maar veeleer het scheppen van de nodige voorwaarden om het ontvangen van en goed verstaan van de Openbaring mogelijk te maken en de mensen te wijzen op het belang van de Openbaring (heilsbetekenis).

Fundamentele theologie

De eigenheid van de fundamentele theologie.

- Tegenwoordig zijn er uiteenlopende visies op de fundamentele theologie.

- Rino Fisichella onderscheidt binnen deze veelheid de volgende modellen:
 - ▶ 1. het apologetische model
 - ▶ 2. het dogmatische model
 - ▶ 3. het formele model
 - ▶ 4. het politieke model
 - ▶ 5. het semiologische model

Fundamentele theologie

Diverse modellen (1)

■ 1. het apologetische model:

- ▶ Dit is het klassieke model van de apologetica. De rechtvaardiging van de actus fidei (geloofsdaad).
- ▶ Tegenwoordig is het niet meer zozeer een verdediging van de geloofsleer maar veeleer een studie van de vooronderstellingen en fundamenten van het geloof zelf.
- ▶ richt zich bij voorkeur op de niet-gelovige en beroept zich daarom niet op Schrift en Traditie.
 - in de lijn van B. Pascal (1623-1662), M. Blondel (1861-1949) en Henri Bouillard.

Fundamentele theologie

Diverse modellen (2)

■ 2. het dogmatische model:

- ▶ (naam: omdat het m.n. handelt over de Openbaring en over het verdergeven, ontwikkelen enz. ervan in de heilsgeschiedenis)
- ▶ Het object is de Openbaring, gezien in het licht van de Schrift, traditie en in contact met de huidige wetenschappen.
- ▶ veel aandacht aan het historisch onderzoek.
 - K. Rahner, H.U. von Balthasar, H. de Lubac, R. Latourelle, Torrell, Gerald O'Collins, Walter Kern, Avery Dulles, Kolping, Max Seckler.

Fundamentele theologie

Diverse modellen (3)

■ 3. het formele model:

- ▶ ziet FT als de “rechtvaardiging” van de fundamentele van het geloof.
- ▶ Het verschil met de eerste stroming is dat dit model zich m.n. bezighoudt met de wetenschappelijke identiteit van de theologie.

–M.n. bij Heinrich Fries, Söhngen, H. Stirnimann, A. Lang, Biser, Peukert, H. Verweyen, Joseph Ratzinger, Avery Dulles.

Fundamentele theologie

Diverse modellen (4)

■ 4. het politieke model:

- ▶ omvat alle pogingen om FT te zien als de theologische discipline die zich bezighoudt met de verhouding Kerk-wereld en met de zogenaamde grensvragen.
- ▶ Fisichella wijst op drie aandachtsvelden:
 - (1) de eschatologische spanning wordt gezien als een kritische correctie op de puur anthropologische aanpak van de theologie (in model 1);
 - (2) het refereren naar de praktijk-ervaring als een geprivilegeerde plaats waar het geloof met de verkondiging geconfronteerd wordt en waar de Kerk haar trouw aan haar opdracht kan verifiëren;
 - (3) gericht op de niet-gelovige als degene tot wie de hoop van de verlossing zich richt.
- In deze richting: J.B. Metz, Osuna, H. Pottmeyer, Ruggieri, Gutierrez, Tracy.

Fundamentele theologie

Diverse modellen (5)

■ 5. het semiologische model:

- ▶ σῆμα, σημεῖον = teken
- ▶ hieronder zij die het thema van de argumenten van geloofwaardigheid (argumenta credibilitatis) opnemen.
- ▶ niet te verwarren met de vroegere scholastieke manier van geloofsverantwoording
- ▶ e argumenten van geloofwaardigheid worden gezien als uitdrukking van het éne echte argument van geloofwaardigheid: de Drieëne God die zich openbaart in Christus en in de Kerk.

– Hier: H. De Lubac, H.U. von Balthasar, K. Rahner, R. Latourelle, H. Fries, Baum, Cetrini.

- Deze verschillende modellen sluiten mekaar niet uit. Elke benadering moet onderzocht worden op bruikbaarheid en orthodoxie.

Einde